

О. С. Худoley

«ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XIV СТОЛІТТЯ»: ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

В статті проаналізовано особливості інтерактивних методів навчання у вищій школі. Розглядаються використання даних методів в системі вищої професійної освіти при викладанні дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV століття».

Ключові слова: *«Історія України з найдавніших часів до кінця XIV століття», інтерактивні методи, дискусія, лекція, семінарське заняття, презентація, ділова гра.*

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в Україні, висувають нові вимоги до підготовки фахівців. Нині здійснюється модернізація української системи освіти, котра висуває нові вимоги до результатів навчання, а також до підготовки висококваліфікованих фахівців у всіх галузях, в тому числі до історика, його професійної мобільності. Завдання, що постають перед сучасною освітою, чітко окреслюють головні напрями, за якими вони мають реалізовуватися. Серед них одним із вагомих є перехід від традиційної (предметно орієнтованої) до інноваційної (особистісно орієнтованої) парадигми освіти, що безпосередньо пов'язано з реалізацією у вивченні історії особистісно орієнтованого та компетентісного підходів, оскільки це забезпечує самоцінність знань, розвиток умінь здобувати, опрацьовувати інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку та самовдосконалення особистості.

Досягнення високого рівня інтелектуального та особистісного розвитку студента – важливе завдання, поставлене перед системою вищої освіти. Шлях його вирішення проходить через запровадження інтерактивних методів навчання. Реалізація останніх прямо залежить від усвідомлення їх сутності та різнобічного позитивного впливу на становлення особистості фахівця.

Проблема застосування інтерактивних методів у навчальному процесі була в центрі уваги таких науковців, як Н. Гончарова, Н. Сідельник, П. Шевчук, П. Фенріх, І. Яцик, С. Стельмах та інші.

Метою даної статті є висвітлення досвіду впровадження інтерактивних методів навчання у вищому навчальному закладі в процесі викладання дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV ст.» при підготовці майбутніх істориків.

Враховуючи те, що основним завданням при вивченні історичних дисциплін є не накопичення інформації студентом-істориком, отриманої з наукової літератури, різноманітних джерел, скільки розвиток його як

особистості, тому досить актуальною проблемою є використання в ході викладання дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV ст.» інноваційних технологій, в яких вагоме місце займає інтерактивне навчання, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності за допомогою організації активного спілкування між студентами, студентами і викладачем відносно розв'язання спільної навчальної проблеми, виконуючи творчі, пошукові та проблемні завдання.

Як відомо, слово «інтерактивний» походить з англійської мови: «interact» (від «inter» – взаємний і «act» – діяти), отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх його учасників. Це взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Вони розуміють, що роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення навчальних і професійних ситуацій, проблем на основі аналізу та оцінки. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь студентів, виробленню цінностей, створенню на заняттях атмосфери співробітництва.

Інтерактивне навчання включає низку особливостей: організацію навчання студентами у міні-групах зі змінним, залежно від характеру, завданням, складом учасників; проблемність завдання, що слугує певним каталізатором активності студентів, яка підштовхує постійно замислюватись над інформацією, з якою працюють; мають місце власні оригінальні версії розв'язання проблеми; опора на студентський досвід і базові знання; створення атмосфери співробітництва студентів і викладача.

Застосування інтерактивних технологій у ході лекції з дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV ст.», передбачає, насамперед, перетворення студента з об'єкта навчаючого впливу на суб'єкт активного творчого процесу, забезпечення сприятливих психологічних умов для співпраці викладача та студентів, стимулювання пізнавальної активності на занятті та після нього. За такого підходу неможливо не помітити, що традиційна лекція, у якій переважає репродуктивне сприйняття матеріалу слухачами є неефективною.

З метою запобігання цій ваді і створення під час лекції сприятливих умов для набуття студентами досвіду демократичної поведінки та комунікативної взаємодії доцільно застосовувати спеціальні прийоми, які «стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення і базуються на принципі багатосторонньої взаємодії» [2].

Активного діалогічного характеру лекції надає полемічний виклад, у ході якого викладач, розкриваючи шлях пошуку істини, супроводжує його запитаннями типу «З чого почати? Чому? На якій підставі? Звідки це

впливає? Які аргументи свідчать на користь цього?» тощо. Студенти таким чином отримують досвід ведення полеміки.

Важливо також підвищити статус студентських запитань щодо матеріалу лекції. Для цього: а) періодично, а не тільки в кінці лекції виділяти на занятті кілька хвилин для формулювання студентами своїх запитань; б) позитивною реакцією переконати студентів, що їхні запитання не здаються викладачеві недоцільними; в) запропонувати кожному студенту сформулювати по одному запитанню і довільно вибрати декілька з них, щоб запобігти упередженому ставленню аудиторії до тих, хто ставить запитання; г) заохочувати самих студентів до відповіді на запитання своїх товаришів тощо.

Варто також практикувати такі прийоми, які допомагали б студентам вести запис лекції. Наприклад, важливо усно, чи записами на дошці, чи за допомогою технічних засобів навчання підкреслювати особливу важливість суттєвих моментів лекції. Наявність для відкритого доступу у бібліотеці чи кабінеті лекційного файлу, до якого входять структурно-смілова схема лекції, копії роздаткового матеріалу, діаграми, схеми, список рекомендованої літератури, питання для обговорення та самостійного вивчення і т.п., саме такий виклад лекційного матеріалу, з одного боку, створить для студентів сприятливу орієнтовну основу для осмисленого сприйняття викладу замість механічного конспектування, а з іншого, – дасть більше простору для самостійної роботи [2].

Одним з важливих видів лекції, при вивченні курсу «Історія України з найдавніших часів до кінця XIVст.», є лекція-візуалізація – візуальна форма подання лекційного матеріалу сучасними мультимедійними засобами навчання. Використання демонстраційного матеріалу, форм наочності, які не лише доповнюють словесну інформацію, а й самі виступають носіями змістовної інформації, поглиблює розуміння проблеми, теми, привчає студентів користуватися різними знаковими системами, в результаті чого засвоюється до 65 % інформації. Викладач у даному випадку виступає в ролі коментатора.

Доцільно використовувати також лекцію прес-конференцію. На початку заняття, після ознайомлення з темою, викладач пропонує студентам протягом 2-3 хвилин сформулювати найбільш цікаві для них запитання, що стосуються запропонованої теми, після чого протягом 3-5 хвилин групує запитання за змістом і починає викладати лекцію, включаючи відповіді на поставлені запитання в її зміст. При цьому він відповідає не на кожне запитання, а на групи однорідних запитань. По ходу лекції, студенти мають можливість звертатися до викладача за уточненням, ставити додаткові запитання. Проведення лекції в такий формі, активізує інтерес студентів до теми, дає можливість уникнути монотонності, перетворюючи студентську аудиторію пасивних спостерігачів на активних учасників заняття.

Під час вивчення дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV ст.» в інтерактивній формі можуть проводитися також і семінарські заняття. Створення демократичного клімату під час проведення семінарських

занять є можливим за умови дотримання певних правил: чітко й дохідливо формулювати власну точку зору, намагатися донести її до слухача, вести коректний діалог, уникати поспішних висновків, вислухати співбесідника до кінця, зацікавити його власною точкою зору, знайти раціональне зерно в чужій думці, не монополізувати час розмови, досягти спільної думки і захистити її перед усією групою. Різноманітні форми навчального спілкування на семінарському занятті можуть бути поділені на кілька груп: а) індивідуально-колективне спілкування; б) спілкування в парах; в) спілкування в малих групах.

Індивідуально-колективна робота передбачає, з одного боку, що від кожного студента очікують почути його особисту точку зору, а з іншого, – слухачем виступає вся аудиторія, і всі присутні висловлюються по черзі. Ця форма організації навчального спілкування є дуже доречною, коли викладач розпочинає низку семінарських занять, представляє у загальних рисах зміст наступної роботи, знайомить студентів зі своєю методичною позицією та вимогами, започатковує обговорення головних правил спільної діяльності та поведінки. До числа таких правил можна віднести, приміром, такі: а) участь у семінарському занятті безпосередньо свідчить про ступінь відповідальності студента за свою професійно-методичну підготовку: кожен працює на своє майбутнє; б) за допомогою можна звертатися завжди і до будь-якого джерела; в) кожен має право слова, проте не слід заважати говорити іншому; г) «відмінна» оцінка за відповідь означає, що вона має бути чимось відмінною від матеріалів лекції, містити власний творчий доробок студента.

Найбільш поширеним методом інтерактивного навчання виступає дискусія. Дискусія дозволяє не лише краще запам'ятати матеріал, але й наблизити його більше до себе. Задаючи питання, дискусант має його сформулювати, «вдягнути» у власну лексику, глибше вникаючи цим самим процес мислення партнера чи викладача. Хороша дискусія перетворює пасивно отриману інформацію на дію, після чого настає найефективніший спосіб отримання знань. З хорошої дискусії отримує користь не лише окрема особа, але й вся група. Процес мислення стає спільним. Завдяки дискусії дізнаємося не лише те, що хотів сказати викладач, але й те, як ми сприйняли його слова і які є відмінності у сприйнятті та перетворенні нової інформації [4].

Враховуючи високу ефективність цього методу у формуванні теоретичних знань, розвитку словесно-логічного мислення, самостійності судження, варто дотримуватися певних вимог: обов'язково ознайомити студентів із правилами дискусії; чітко визначити проблематику дискусії; аргументувати позиції студентів; створити альтернативні групи; завершувати обговорення конкретними пропозиціями дискусії, як консенсусом, так і збереженням існуючих позицій.

Важливим інтерактивним методом при вивченні дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV ст.» є публічна презентація проекту. Презентація – найефективніший спосіб донесення важливої інформації як «один на один», так і при публічних виступах. Слайд-презентації

з використанням мультимедійного обладнання дозволяють ефективно і наочно уявити зміст досліджуваного матеріалу, виділити і проілюструвати повідомлення, яке несе повчальну інформацію, показати її ключові змістовні пункти. Використання презентації або її елементів дозволяє посилити ефективність публічних виступів, які є частиною професійної діяльності науковця. Крім того, така форма самостійної продуктивної діяльності студентів як презентація сприяє розвитку вмінь говоріння, читання письма; розвитку навичок публічних виступів; логічного мислення; уміння виявляти найголовніше і відкидати другорядне; структурувати власні думки; розвитку лідерського потенціалу, адаптивності, гнучкості, конфліктостійкості; контактності, здатності працювати в команді; інтерактивних навичок; удосконаленню навичок комунікативної поведінки; підвищенню творчого потенціалу, креативності; пошуку інноваційних підходів; інформаційної компетентності; самостійності; позитивної самооцінки, толерантності, розуміння інших людей тощо.

Під час викладання курсу «Історія України з найдавніших часів до XIV ст.», з метою забезпечення різноманітності видів діяльності корисним видається поєднання різних активних методів навчання. Так, на основі презентації можуть розвиватися живі дискусії, доцільним видається поєднання презентації з рольовою грою при розподілі певних ролей до представлення презентації. Ефективним є поєднання методу проектів, фінальною стадією виконання якого стає представлення основних результатів дослідження аудиторії у форматі презентації. Традиційні, відео- та флеш-презентації можуть стати результатом використання методу кейсів і продемонструвати історію успіху особистості. Презентація може стати невід'ємною складовою при проведенні віртуальних екскурсій. Важливо, що презентації можуть також поєднувати індивідуальну та групову форми роботи.

Отже, застосування інтерактивних методів навчання під час вивчення дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XIV ст.» надає студентам можливість засвоїти більшу частину навчального матеріалу самостійно у процесі активної пізнавальної діяльності, передбачає на заняттях організацію різних способів організації навчання і спілкування. Інтерактивне спілкування сприяє розвитку професійних умінь студентів-істориків і дає можливість створення ситуації успіху для кожного з них.

Список використаних джерел

1. Гончарова Н. О. Методика викладання історії у вищій школі: навч. посіб. / за заг. ред. Гончарової Н. О. – Харків: Шейніна, 2009. – 328 с.
2. Сідельник Н. В. Інтерактивні методи навчання майбутніх педагогів у вищій школі // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 11–13.

3. Слезенко А. О., Касьянова Л. С. Рольова гра як один з активних методів навчання. / Слезенко А. О., Касьянова Л. С. // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 6–9.
4. Шевчук П., Фенрих П. Інтерактивні методи навчання: навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецін: Вид-во WSAP, 2005. – 170 с.
5. Стельмах С. Використання інтерактивних методів навчання в процесі проведення лекційних занять / С. Стельмах // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2011. – № 39(2). – С. 184–190.
6. Яцик І. С. Використання інтерактивних методів навчання при викладанні гуманітарних дисциплін з метою виховання толерантності / І. Яцик. – Режим доступу: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/630/629>

Стаття надійшла до редакції 12.04.2018 р.

О. С. Худолей

«История Украины с давних времен до конца XIV века»: использование интерактивных методов обучения в процессе преподавания дисциплины

В статье сделан анализ особенностей интерактивных методов обучения в высшей школе. Рассмотрены возможности использования данных методов в системе высшего профессионального обучения в процессе преподавания дисциплины «История Украины с давних времен до конца XIV века».

Ключевые слова: «История Украины с давних времен до XIV века», интерактивные методы, дискуссия, лекция, семинарское занятие, презентация, деловая игра.

O. S. Khudolei

“History of Ukraine from the ancient times to the end of XIV century”: use of interactive methods of teaching course

The article focuses on the feature of interactive teaching methods in higher school. The opportunities and using these methods in the system of higher professional education are considered in terms of teaching “History of Ukraine from the ancient times to the end of the XIV century” course.

Keywords: “History of Ukraine from the ancient times to the end of the XIV century”, interactive methods, discussion, lecture, workshop, presentation, business game.